

121STE JAARGANG - 2020 | 2 (MEI - AUGUSTUS)

volks- kunde

TIJDSCHRIFT OVER
DE CULTUUR VAN HET
DAGELIJKS LEVEN

ISSN 0042-8523

Uitgegeven met steun van de
Vlaamse overheid,
de Universitaire Stichting van België,
het Vera Himlerfonds en Musea
en Erfgoed Antwerpen vzw

Redactie: drs. Paul Catteeuw (redactiesecretaris; Kontich),
dr. Sophie Elpers (Arnhem), prof. dr. Hans Geybels (Leuven),
prof. dr. Marc Jacobs (Brugge), dra. Jorijn Neyrinck (Brugge),
dr. Maarten Larmuseau (Kessel-Lo), dra. Hilde Schoefs (Bilzen),
prof. dr. Annick Schramme (Berchem),
em. prof. dr. Stefaan Top (eindredacteur; Rotselaar),
dr. Albert van der Zeijden (Egmond aan Zee), dra. Els Veraverbeke (Gent),
prof. dr. Johan Verberckmoes (Heverlee)
Verantwoordelijke uitgever: dr. Jur. Paul Peeters ('s-Gravenwezel/Schilde),
lic. Sigrid Peeters (Oelegem/Ranst)

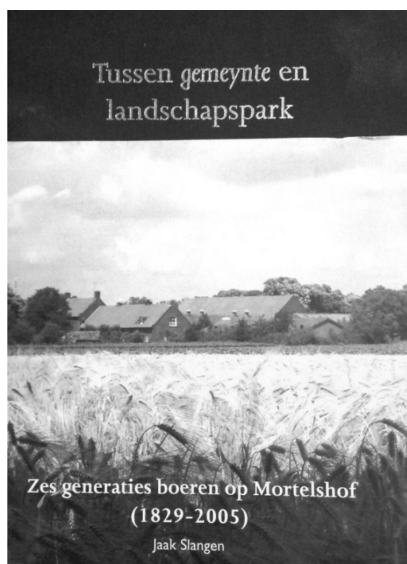
Adressen

Redactie: J.B. Reykerslaan 28, 2550 Kontich, redactie@volkskunde.be
Beheer-Uitgeverij: vzw Centrum voor Studie en Documentatie,
Gillès de Pélichylei 97, 2970 's-Gravenwezel (Schilde), info@volkskunde.be

Jaarabonnement

Voor België: € 24,00 – buiten België € 30,00
Voor nummers buiten abonnement: info@volkskunde.be

Het tijdschrift *Volkskunde* werd opgericht in 1888 door August Gittée en Pol De Mont. Alfons De Cock werd redacteur in 1894. Hij overleed in 1921. Van 1914 tot 1920 hield *Volkskunde* op te verschijnen. Daarna berustte de leiding bij Victor de Meyere, vanaf 1936 bijgestaan door Jan de Vries. Na het overlijden van De Meyere (1938) hebben J. de Vries, M. De Meyer, P.J. Meertens en K.C. Peeters het tijdschrift voortgezet samen met de professoren J. Gessler (Leuven) en P. de Keyser (Gent). De nieuwe reeks begon met de 43e jaargang (1940-41). De redactie bestond in 1966 (67e jaargang) uit C.C. van de Graft, H. Jamar, P. Lindemans, P.J. Meertens, M. De Meyer, K.C. Peeters, W. Roukens en H. Stalpaert; vanaf de 73e jaargang (1972) aangevuld door J. Theuwissen en J.J. Voskuil. Na het overlijden van K.C. Peeters (1975) werd, vanaf de 77e jaargang (1976), de redactie geleid door J. Theuwissen en S. Top en dit tot 2008. Tot en met 2011 was S. Top eindredacteur en redactiesecretaris. Vanaf 2012 is alleen nog sprake van de redactie, die samengesteld is zoals hierboven vermeld.

Jaak Slangen, *Tussen gemeente en landschapspark – Zes generaties boeren op Mortelshof (1829-2005)*. Leiden, eigen beheer, 2018, 736 blz., ill.; ISBN 978-90-817575-1-5; 55, 60 euro.

Heel wat Vlamingen en Nederlanders hebben in een ladekast of opslagdoos wel een bundeltje papieren liggen waarop namen en data van hun verre voorouders vermeld staan. Bij landbouwers zit daar meestal ook een lijst bij met alle voormalige eigenaars en pachters van de hoeve waar men vandaag woont en werkt. Soms wordt het bundeltje papieren vervangen door een met zorg uitgegeven publicatie, inclusief foto's en kaarten. Toch is het boek *Tussen gemeente en landschapspark – Zes generaties boeren op Mortelshof* alleen al omwille van zijn dikte een unicum. Deze publicatie over een tweehonderd jaar oude hoeve in Nederlands Limburg telt maar liefst 736 pagina's, zonder het notenapparaat en de bibliografie die enkel online geraadpleegd kunnen worden. Aan dit huzarenstukje

ging dan ook 20 jaar gepassioneerd onderzoek vooraf. Auteur Jaak Slangen bracht zijn kindertijd door op deze boerderij en keerde op latere leeftijd – lang na zijn studies sociaaleconomische geschiedenis in Leiden – nog enkele jaren terug. Kort na het overlijden van zijn vader beseft Slangen echter dat met hem een belangrijke informatiebron over de geschiedenis van zijn bakermat verloren was gegaan. Hij startte een uitgebreid archiefonderzoek in onder meer historische kranten en notariële akten en begon met het afnemen van interviews. Het resultaat werd een lijvig werk waarin familie, streek en landbouw door elkaar heen lopen.

Het boek is een drieluik. Het eerste, korte deel beschrijft de ontstaansgeschiedenis van Mortelshof (1824-1846). In Nederlands Limburg werden eeuwenlang heel wat woeste gronden collectief geëxploiteerd, aangeduid met het begrip 'gemeente'. Na de Franse Tijd werden deze gemeenten van hogerhand opgeheven en tot gemeentelijke eigendom verklaard om deze vervolgens openbaar te verkopen. Dat lot was ook het heidegebied op de grens tussen de gemeenten Linne en Sint-Odiliënberg. Hierop werd in 1829 het Mortelshof als ontginningsboerderij gesticht door een brouwer en brander uit het naburige Roermond. De eerste drie generaties pachtboeren op Mortelshof staan centraal in het tweede deel van het boek (1829-1905). De overgrootvader van de auteur was de laatste pachtboer, want het was zijn zoon die de hoeve kon aankopen. Vanaf dan bleef de hoeve exact honderd jaar lang in het bezit van de familie Slangen. De drie generaties die tijdens deze eeuw op Mortelshof woonden, worden

bijzonder uitgebreid besproken in het derde deel van het boek (1905-2005). Dit was ook de meest welvarende periode voor het bedrijf. De boerderij vervulde een regionale voorbeeldfunctie door zich om te vormen van een ontginningsboerderij naar een gemengd bedrijf waarin voortdurend werd gespecialiseerd, zoals in pootaardappelen. Zelfs na de totale verwoesting op het einde van WOII werd de boerderij succesvol wederopgebouwd. Het verhaal eindigt echter met een familiale vete waardoor de agrarische activiteiten werden gestopt en het land verkocht werd aan Het Limburgs Landschap. Sindsdien krijgt het domein als 'landschapspark' en akkerreservaat een nieuwe toekomst. Het boek wordt afgesloten met een lange lijst van historische sensaties die de auteur mocht ervaren tijdens zijn onderzoek, alsook een overzicht van de verschillende inwoners van hoeve Mortelshof en de belangrijke gebeurtenissen die er plaatsvonden in die tweehonderd jaar.

Hoewel het boek inzoomt op de geschiedenis van één enkele hoeve, tracht de auteur daarbij steeds de invloed van de agrarische omwentelingen op regionaal, nationaal en zelfs internationaal niveau te schetsen. Vooral de sociaaleconomische en sociaal-culturele context van de landbouwsector in die tijdsperiode worden belicht. De auteur gaat hierbij bijzonder gedetailleerd in op zeer uiteenlopende onderwerpen, gaande van de opbrengst van kastanjes doorheen de jaren, de woonplaatsen van kopers bij verschillende boeldagen op de hoeve en de verschillen in verzekeringspolissen tussen de generaties, tot de activiteiten van landbouwcoöperaties

in heel Nederlands Limburg. Hij heeft ook breeduit aandacht voor de eigendomsoverdrachten tussen de generaties, wat hij beschouwt als een vaak vergeten onderwerp in de geschiedenis van landbouwbedrijven. De kritische houding en breedvoerige nuanceringen tentoongespreid in de sociaaleconomisch geschiedkundige onderwerpen staan echter in schril contrast met de nadruk die gelegd wordt op informatie uit andere disciplines zoals de biologie, genealogie, antroponymie, etc. Spijtig genoeg verandert ook de objectieve toon die aangehouden wordt in het begin van het boek naar een zeer persoonlijke kijk op de familievete die het einde betekende van de agrarische activiteiten op het Mortelshof. De tekst voelt voor de lezer aan als een therapeutisch schrijven, wat de auteur ook toegeeft in kranteninterviews naar aanleiding van de boekpresentatie.

Bij een dergelijke publicatie stelt men zich de vraag of het een klassiek heemkundig of lokaal historisch boek overstijgt. De waarde van dit werk toont zich vooral in de details en het brede spectrum aan onderwerpen. Enerzijds kan dit collega heemkundigen inspiratie geven om in te zoomen op nog vaak onderbelichte aspecten in de eigen omgeving. Anderzijds kan het werk informatief zijn voor professionele vorsers in het kader van een grote vergelijkende studie of meta-analyse op regionaal en nationaal niveau. Voor de volkskunde belicht het boek alvast verschillende aspecten van volksgeloof, tradities en Roomse gebruiken, naast uitvoerige besprekingen van de broederschappen en het verenigingsleven in het midden van Nederlands Limburg. Interessant is vooral de beschrijving

van hoe bepaalde herinneringen in de geschiedenis van het Mortelshof doorheen de generaties vervormd of zelfs volledig vergeten zijn geraakt. Zo bleek uit archiefonderzoek dat een tweede pachter veroordeeld werd voor vrijwillige doodslag na een uit de hand gelopen ruzie op de hoeve. Ondanks de talrijke krantenartikelen en de zware impact op de reputatie van de hoeve, waar sindsdien de familie Slangen vertoefde, werd de moord en zelfs het bestaan van deze tweede pachter doodgezwegen. Tot op het onderzoek van de auteur was men er zelfs stellig van overtuigd dat er een tijdlang geen pachter was geweest op Mortelshof. Dat bepaalde schokkende ervaringen in de relatief recente geschiedenis van een familie en van het eigen vastgoed vergeten zijn geraakt, is een vaker vastgesteld fenomeen. Dergelijke voorbeelden die in het boek uitvoerig behandeld worden, kunnen daarom in een grotere vergelijkende studie waardevol zijn. Het terugvinden van deze voorbeelden in het lijvige boek wordt dan wel een uitdaging, aangezien de aanwezigheid van een handige index ontbreekt.

Maarten H.D. Larmuseau

Tom Willaert, Dirk Spielman, Fred Truyen, *Digitale geletterdheid – Dataverwerking in de geesteswetenschappen*. Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2018, 303 blz., ill.; ISBN 978-94-6270-150-2; 25 euro.

Tegenwoordig is er vaak geen gebrek aan data om wetenschappelijk onderzoek uit te voeren, maar ligt de uitdaging net in het omgekeerde. Door de digitalisering en het internet krijgt elke onderzoeker en student te maken met een overvloed aan beschikbare data, 'big data' genoemd. Ook de geesteswetenschapper ontsnapt hier niet aan en wordt in zijn of haar onderzoek uitgedaagd door de beschikbaarheid van miljoenen teksten, beelden en geluidsopnamen in digitale bibliotheken, archieven en databanken. Naast de klassieke bronnen bieden blogs, tweets en online tentoonstellingen bovendien nieuwe mogelijkheden voor onderzoek in tal van disciplines binnen de humane wetenschappen. Uiteraard

Wetenschappelijk artikel

- Ilaria Rosetti, Marc Jacobs & Ana Pereira Roders**, Erfgoed en duurzaamheid 105
– Een literatuuronderzoek en reflectie over de rol van participatieve
erfgoedpraktijken in duurzame ontwikkeling

Essays

- Mark Schep**, Immaterieel erfgoed in een superdiverse omgeving: 123
ondernemers, vrijwilligers en culturele organisaties als ‘custodians’
Susanne Verburg, Jongerenculturen en immaterieel erfgoed: 135
leren van beleving en borging

Sporen

- Paul Peeters**, Centrum voor Studie en Documentatie vzw – Oorsprong 145
en evolutie van de uitgever van *Volkskunde*
Hans Geybels, Volksdevotie in tijden van corona 163
Gilbert Huybens, 18. Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Hss. 19997 & II 2801 Mus. 171
Paul Catteeuw, Er was eens ... De Gebroeders Grimm en hun sprookjes – 191
Tentoonstelling in Alden Biesen, 1-7 tot 30-8-2020

Besprekingen

- * Karin Bauer & Jennifer Ruth Hosek (red.), *Cultural Topographies of the New Berlin* 194
(Paul Catteeuw)
* Lieve Blancquaert, *Circle of Life* (Paul Catteeuw) 196
* Johan Boussauw, *Raven en Kraaien – Eksters en Gaaien. Een natuurhistorie* 197
(Paul Catteeuw)
* David Lipset & Eric K. Silverman (red.), *Mortuary Dialogues* (Paul Catteeuw) 199
* Jasper Truyens, *Antwerpen 1920 – Verhalen van de VIIe Olympiade* (Paul Catteeuw) 201
* Stephan Vanfleteren, *Present* (Paul Catteeuw) 203
* Sebastian Bischoff, Christoph Jahr, Tatjana Mrowka, Jens Thiel (red.), 205
“*Belgium is a beautiful city*”? (Marc Jacobs)
* Alice Hoppe-Harnoncourt, Elke Oberthaler, Sabine Pénot, Manfred Sellink, 208
Ron Spronk (red.), *Bruegel. The Hand of the Master* (Marc Jacobs)
* Tilman Kasten & Elisabeth Fendl (eds.), *Heimatzeitschriften* (Marc Jacobs) 210
* Ceri Houlbrook, *The Magic of Coin-Trees from Religion to Recreation* (Carlo Jengember) 212
* Myriam Everard & Ulla Jansz, *Sekse – Een begripsgeschiedenis* 216
(Maarten H.D. Larmuseau)
* Nanda Geuzebroek, *Vondelingen – Het Aalmoezeniersweeshuis van Amsterdam* 219
(Maarten H.D. Larmuseau)
* Jaak Slangen, *Tussen gemeynte en landschapspark* (Maarten H.D. Larmuseau) 223
* Tom Willaert, Dirk Speelman, Fred Truyen, *Digitale geletterdheid – Dataverwerking* 225
in de geesteswetenschappen (Maarten H.D. Larmuseau)
* Peter Verlinden, *Zwarte trots, witte schaamte? Over kolonialisme en racisme* 228
(Rik Pinxten)
* Hermynia zur Mühlen, *The Castle of Truth and other Revolutionay Tales* 231
(Marcel Van den Berg)
* Ulrich Kockel e.a. (red.), *Heritage and Festivals in Europe* (Albert van der Zeijden) 235

Summary 238

Personalia 239